ระบบการศึกษาประเทศไทย

เทียบกับเจ็ดประเทศแล้ว เราอยู่ตรงไหน

ตอนปิดชุด · ประเทศที่เริ่มสร้างระบบโรงเรียนสมัยใหม่
ก่อนเกาหลีใต้ ก่อนสิงคโปร์ และก่อนเอสโตเนียจะมีประเทศของตัวเองด้วยซ้ำ
แต่วันนี้คะแนนอยู่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย OECD ทุกวิชาราว ๗๐–๑๐๐ คะแนน
คำถามคือ — อะไรคือสิ่งที่เราทำต่างจากเขา

ชุดเรียงความ "ระบบการศึกษาของประเทศต่างๆ" ตอนที่ ๘ · ตอนปิดชุด
© 2026 MT Media Online · เรียบเรียงจากแหล่งข้อมูลสาธารณะ ระบุรายการอ้างอิงท้ายบทความ

ระบบการศึกษาประเทศไทย: เทียบกับเจ็ดประเทศแล้วเราอยู่ตรงไหน — และอะไรคือสิ่งที่เราพอทำได้จริง

ชุดเรียงความ "ระบบการศึกษาของประเทศต่างๆ" ตอนที่ ๘ · ตอนปิดชุด · เผยแพร่ตุลาคม ๒๕๖๙ · อ่านประมาณ ๒๒ นาที

ตลอดเจ็ดตอนที่ผ่านมา เราเดินทางไปดูระบบการศึกษาเจ็ดประเทศ บางประเทศเก่าแก่กว่าไทย บางประเทศอายุน้อยกว่าไทยมาก บางประเทศรวยกว่า บางประเทศเคยจนกว่า ตอนสุดท้ายนี้เราจะหันกลับมาดูบ้านของเราเอง

เรียงความตอนนี้จะพยายามทำสามอย่าง — **เล่าว่าระบบไทยมาถึงจุดนี้ได้อย่างไร วางตัวเลขของเราไว้ข้างตัวเลขของเจ็ดประเทศนั้นอย่างตรงไปตรงมา** และ **ดูว่าบทเรียนจากแต่ละประเทศข้อไหนที่ใช้ได้จริงกับบริบทไทย**

ข้อที่สามสำคัญที่สุด เพราะบทเรียนจำนวนมากที่คนนิยมยกมาพูดกัน **ใช้กับไทยไม่ได้โดยตรง** — ฟินแลนด์ทำได้เพราะมีประชากรห้าล้านกว่าและมีเนื้อเดียวทางสังคมสูง สิงคโปร์ทำได้เพราะเป็นนครรัฐที่ควบคุมจากศูนย์กลางได้เบ็ดเสร็จ เอสโตเนียมีประชากรเพียง ๑.๔ ล้านคน ส่วนไทยมีประชากรเจ็ดสิบล้านคน มีโรงเรียนกว่าสองหมื่นเก้าพันแห่งในสังกัดเดียว และมีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์สูงมาก

สิ่งที่เรียงความนี้จะไม่ทำคือการชี้นิ้วหาผู้ผิด เพราะปัญหาการศึกษาไม่เคยมีสาเหตุเดียวและไม่เคยมีคนผิดคนเดียว

ภาค ๑ · เราเริ่มก่อนเขา: ประวัติศาสตร์ที่คนมักลืม

ข้อเท็จจริงที่น่าประหลาดใจเมื่ออ่านชุดเรียงความนี้ครบคือ **ไทยเริ่มสร้างระบบโรงเรียนสมัยใหม่ก่อนหลายประเทศที่วันนี้นำหน้าเราไปไกล**

วัดคือโรงเรียน — รากเดียวกับญี่ปุ่นและฟินแลนด์

ก่อนมีโรงเรียนของรัฐ การศึกษาของไทยอยู่ที่วัด เด็กชายไปเรียนอ่านเขียนกับพระ ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับ *เทระโกยะ* ของญี่ปุ่นในตอนที่ ๓ และโรงเรียนของคริสตจักรในฟินแลนด์ในตอนที่ ๒

จุดนี้สำคัญ เพราะทั้งสามประเทศเริ่มต้นยุคใหม่จากฐานที่คล้ายกัน คือ **มีสถาบันทางศาสนาที่ทำหน้าที่สอนหนังสืออยู่แล้วทั่วประเทศ** ไม่ได้เริ่มจากศูนย์

พ.ศ. ๒๔๑๔ · โรงเรียนหลวงแห่งแรก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นเป็นครั้งแรกในพระบรมมหาราชวัง เพื่อสอนภาษาไทยและวิชาเลขให้แก่เด็กที่เป็นมหาดเล็ก (บางแหล่งเรียกว่า "โรงสกูล" และบางแหล่งระบุชื่อโรงเรียนวังหลวงซึ่งภายหลังกลายเป็นโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ)

ลองเทียบปีดู — **ไทยตั้งโรงเรียนหลวงในปี ค.ศ. ๑๘๗๑ ขณะที่ญี่ปุ่นออกระบบกากุเซในปี ค.ศ. ๑๘๗๒ และอังกฤษออกพระราชบัญญัติฟอร์สเตอร์ในปี ค.ศ. ๑๘๗๐** คือทั้งสามประเทศเริ่มจัดการศึกษาสมัยใหม่โดยรัฐในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันแทบจะปีเดียวกัน

พ.ศ. ๒๔๖๔ · พระราชบัญญัติประถมศึกษา — การศึกษาภาคบังคับ

กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้ **เด็กอายุ ๗–๑๔ ปีบริบูรณ์ต้องเข้าเรียนโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน** และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาภาคบังคับของไทย

เทียบอีกครั้ง — **ไทยมีการศึกษาภาคบังคับในปี ค.ศ. ๑๙๒๑ ส่วนเกาหลีใต้ยังอยู่ใต้การปกครองของญี่ปุ่น สิงคโปร์ยังเป็นอาณานิคมอังกฤษ และเอสโตเนียเพิ่งได้เอกราชครั้งแรกได้สามปี**

ข้อเท็จจริงที่ควรหยุดคิด: ในปี ค.ศ. ๑๙๒๑ ที่ไทยประกาศการศึกษาภาคบังคับ เกาหลีใต้ยังไม่มีประเทศของตัวเอง สิงคโปร์ยังเป็นอาณานิคม และเอสโตเนียเพิ่งตั้งประเทศได้ไม่นาน ร้อยปีต่อมา ทั้งสามประเทศนั้นอยู่ในกลุ่มอันดับต้นของโลก **คำถามจึงไม่ใช่ว่า "ทำไมเราเริ่มช้า" เพราะเราไม่ได้เริ่มช้า แต่คือ "เราทำอะไรต่างจากเขาในร้อยปีที่ผ่านมา"**

พ.ศ. ๒๕๔๒ · การปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่สุดของยุคใหม่ โดยกำหนดให้ **การศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปีเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไทยทุกคน** และส่งเสริมแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ถือว่าก้าวหน้ามากในยุคนั้น และสอดคล้องกับทิศทางของประเทศที่ประสบความสำเร็จในชุดนี้ คำถามที่ตามมาจึงอยู่ที่การแปลงเจตนารมณ์เป็นการปฏิบัติมากกว่าตัวหลักการ

ลำดับเวลาโดยสังเขป

ปี	เหตุการณ์	ขณะนั้นประเทศอื่นอยู่ตรงไหน
ก่อน 2414	วัดเป็นสถานศึกษาหลัก	ญี่ปุ่นมีเทระโกยะ ฟินแลนด์มีโรงเรียนคริสตจักร
2414 (1871)	**โรงเรียนหลวงแห่งแรก**	ญี่ปุ่นออกกากุเซปีถัดมา · อังกฤษออก พ.ร.บ. ฟอร์สเตอร์ปีก่อนหน้า
2430–2435	ตั้งกรมศึกษาธิการ แล้วยกเป็นกระทรวงธรรมการ	อังกฤษกำลังจะตั้ง LEA ในปี 1902
2464 (1921)	**พ.ร.บ. ประถมศึกษา — บังคับเรียนอายุ ๗–๑๔ ฟรี**	เกาหลีใต้ยังไม่มีประเทศ · สิงคโปร์ยังเป็นอาณานิคม

2504 (1961)	เริ่มใช้การสอบเข้ามหาวิทยาลัยระดับชาติ	เกาหลีใต้กำลังจะยกเลิกสอบเข้ามัธยมในปี 1969
2542 (1999)	**พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ — การศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปีเป็นสิทธิ**	ฟินแลนด์กระจายอำนาจเสร็จแล้ว · สิงคโปร์ประกาศ Thinking Schools
2561 (2018)	**พ.ร.บ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา** — ตั้ง กสศ.	สิงคโปร์กำลังจะเริ่มรื้อระบบคัดสาย
2565 (2022)	**คะแนน PISA ตกลงทั้งสามวิชา**	คะแนนตกทั่วโลก แต่ไทยตกจากฐานที่ต่ำอยู่แล้ว

ภาค ๒ · ตัวเลขที่ต้องมองตรงๆ

ส่วนนี้จะวางตัวเลขไว้ข้างกันโดยไม่ตีความ แล้วค่อยวิเคราะห์ในภาคถัดไป

คะแนน PISA 2022

วิชา	ไทย	ค่าเฉลี่ย OECD	ต่ำกว่า	ไทยปี 2018
คณิตศาสตร์	๓๙๔	๔๗๒	**๗๘ คะแนน**	๔๑๙ (ลดลง ๒๕)
การอ่าน	๓๗๙	๔๗๖	**๙๗ คะแนน**	๓๙๓ (ลดลง ๑๔)
วิทยาศาสตร์	๔๐๙	๔๘๕	**๗๖ คะแนน**	๔๒๖ (ลดลง ๑๗)

เทียบกับทั้งแปดประเทศในชุดนี้

ประเทศ	คณิตศาสตร์	การอ่าน	วิทยาศาสตร์
สิงคโปร์	๕๖๓	๕๓๕	๕๖๐
ญี่ปุ่น	๕๓๖	๕๑๖	๕๔๗
เกาหลีใต้	๕๒๗	๕๑๕	๕๒๘
เอสโตเนีย	๕๐๘	๔๙๙	๕๒๗
ฟินแลนด์	๔๘๔	๔๙๐	—

เยอรมนี	๔๖๔	๔๖๕	๔๘๖
ไทย	**๓๙๔**	**๓๗๙**	**๔๐๙**

ตัวเลขที่น่ากังวลกว่าคะแนนเฉลี่ย

เช่นเดียวกับที่เราเห็นในตอนเอสโตเนีย ตัวเลขที่บอกสุขภาพของระบบได้ดีกว่าคือ **สัดส่วนเด็กที่ทำไม่ถึงเกณฑ์ขั้นพื้นฐาน**

OECD รายงานว่าเมื่อเทียบกับปี ค.ศ. ๒๐๑๒ สัดส่วนนักเรียนไทยที่ทำคะแนนต่ำกว่าระดับความสามารถขั้นพื้นฐาน (ระดับ ๒)

- **เพิ่มขึ้น ๑๙ จุดร้อยละ ในวิชาคณิตศาสตร์**
- **เพิ่มขึ้น ๓๒ จุดร้อยละ ในการอ่าน**
- **เพิ่มขึ้น ๑๙ จุดร้อยละ ในวิทยาศาสตร์**

ตัวเลข ๓๒ จุดร้อยละในการอ่านคือสิ่งที่ควรให้ความสำคัญมากที่สุดในเรียงความตอนนี้ เพราะ **การอ่านคือเครื่องมือที่ใช้เรียนวิชาอื่นทั้งหมด** เด็กที่อ่านจับใจความไม่ได้จะเรียนวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ หรือสังคมไม่ได้เช่นกัน ไม่ว่าจะสอนดีแค่ไหน

ความเหลื่อมล้ำ

ผลการวิเคราะห์ของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) พบว่าเมื่อเทียบคะแนนเฉลี่ยของ **นักเรียนกลุ่มยากจนที่สุดร้อยละ ๒๕ กับกลุ่มร่ำรวยที่สุดร้อยละ ๒๕** มีช่องว่างราว **๖๐–๗๐ คะแนนในทุกวิชา**

ข้อมูลที่ควรระบุควบคู่กันเพื่อความเป็นธรรมคือ OECD รายงานว่าระหว่างปี ค.ศ. ๒๐๑๒–๒๐๒๒ ช่องว่างผลการเรียนคณิตศาสตร์ระหว่างกลุ่มบนและกลุ่มล่างของไทย **คงที่** ไม่ได้กว้างขึ้น เช่นเดียวกับค่าเฉลี่ยของกลุ่ม OECD

พูดอีกแบบคือ ช่องว่างของไทยกว้าง แต่ไม่ได้กำลังกว้างขึ้น ปัญหาที่เร่งด่วนกว่าจึงเป็น **การที่ทั้งระบบเลื่อนลงพร้อมกัน** มากกว่าการที่กลุ่มบนทิ้งกลุ่มล่าง

ภาค ๓ · ปัญหาเชิงโครงสร้างสามเรื่องที่ไม่ค่อยถูกพูดถึง

๑. โรงเรียนขนาดเล็กกับสูตรจัดสรรงบตามหัวนักเรียน

นี่คือปัญหาที่ไม่มีในประเทศใดเลยในเจ็ดตอนก่อนหน้า และเป็นปัญหาเฉพาะของประเทศที่มีภูมิศาสตร์กระจายตัวแบบไทย

ตัวเลข	จำนวน
โรงเรียนในสังกัด สพฐ. ทั้งหมด	**๒๙,๗๑๑ แห่ง**

โรงเรียนที่มีนักเรียนน้อยกว่า ๑๒๐ คน	**๑๔,๖๖๐ แห่ง** (ราวครึ่งหนึ่ง)
โรงเรียนที่มีนักเรียนน้อยกว่า ๔๐ คน (อยู่ในรายชื่อควบรวม)	**๓,๓๗๘ แห่ง**
โรงเรียนประถมขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบชั้น	**ร้อยละ ๙๔**

กลไกที่สร้างปัญหานี้คือการที่ **การจัดสรรงบประมาณและอัตราครูอิงกับจำนวนนักเรียนรายหัวเป็นหลัก** ผลคือโรงเรียนขนาดเล็กมักได้งบไม่พอสำหรับการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และได้ครูน้อยกว่าที่ควร ซึ่งยิ่งซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพระหว่างโรงเรียน

ภาระที่ตกกับครูก็หนักตามไปด้วย โดยมีรายงานว่าครูในโรงเรียนขนาดเล็กสอนเฉลี่ย **๒๗.๓๑ ชั่วโมงต่อสัปดาห์** ซึ่ง **สูงกว่ามาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการถึงร้อยละ ๓๗.๖**

ข้อถกเถียงเรื่องการควบรวมโรงเรียนจึงไม่ง่าย เพราะมีข้อเสนอว่า **ควรหลีกเลี่ยงการปิดโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกลที่ควบรวมไม่ได้จริง** เนื่องจากการปิดเท่ากับตัดโอกาสของเด็กในพื้นที่นั้นไปเลย

ทำไมประเทศอื่นในชุดนี้ไม่มีปัญหานี้: สิงคโปร์เป็นเกาะเล็ก ไม่มีพื้นที่ห่างไกล · เอสโตเนียและฟินแลนด์มีประชากรน้อยและจัดการรวมศูนย์ได้ง่ายกว่า · เกาหลีใต้และญี่ปุ่นมีความหนาแน่นประชากรสูง ส่วนไทยมีทั้งพื้นที่ภูเขา เกาะ และชายแดนที่เด็กเดินทางไปโรงเรียนอื่นไม่ได้ **นี่คือตัวอย่างที่ชัดที่สุดว่าทำไมการลอกนโยบายจากประเทศเหล่านั้นมาทั้งดุ้นจึงไม่ได้ผล** เพราะโจทย์พื้นฐานไม่เหมือนกันตั้งแต่ต้น

๒. "ปัญหาไม่ใช่เรื่องเงิน" — ข้อถกเถียงที่สำคัญที่สุด

ความเข้าใจทั่วไปคือการศึกษาไทยแย่เพราะงบน้อย แต่ข้อมูลและงานวิเคราะห์หลายชิ้นชี้ไปทางอื่น

บทวิเคราะห์ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ โดยพงศ์ทัศ วนิชานันท์ ชี้ว่า **งบประมาณไม่ใช่ปัญหาหลัก** โดยระบุว่ากระทรวงศึกษาธิการได้รับการจัดสรรงบมากที่สุดมาโดยตลอด และการลงทุนด้านการศึกษาของไทยเมื่อคิดเป็นสัดส่วนของงบประมาณแผ่นดินอยู่ในระดับเทียบเคียงได้กับประเทศพัฒนาแล้ว

บทวิเคราะห์เดียวกันระบุว่า **งบของ สพฐ. ส่วนใหญ่เป็นเงินเดือน คือ ๑๘๔,๐๐๐ ล้านบาท หรือราวร้อยละ ๗๓** ของงบทั้งหมด

รายงานประเมินรายได้และรายจ่ายภาครัฐของธนาคารโลกให้ข้อสรุปที่ตรงไปตรงมากว่านั้น คือ **ประสิทธิภาพของการใช้จ่ายถดถอยลง เพราะการเพิ่มงบประมาณตลอดสิบห้าปีที่ผ่านมาไม่ได้แปลงเป็นการเรียนรู้ของนักเรียนที่ดีขึ้นเลย**

ส่วนตัวเลขสัดส่วนต่อ GDP นั้นแหล่งข้อมูลต่างกัน โดยรายงานของธนาคารโลกระบุว่าการใช้จ่ายภาครัฐด้านการศึกษาในปี ค.ศ. ๒๐๑๙ อยู่ที่ราว **ร้อยละ ๓ ของ GDP** ขณะที่แหล่งข้อมูลสถิติบางแห่งระบุตัวเลขปีหลังๆ ไว้ที่ราวร้อยละ ๒.๔–๒.๕

ทำไมข้อถกเถียงนี้สำคัญที่สุดในเรียงความตอนนี้: เพราะถ้าปัญหาคือเงินน้อย ทางแก้คือหาเงินเพิ่ม ซึ่งยากแต่ตรงไปตรงมา แต่ถ้าปัญหาคือ **เงินที่มีไม่ได้แปลงเป็นการเรียนรู้** การเพิ่มเงินจะไม่ช่วยอะไรเลย และอาจทำให้เราเสียเวลาไปอีกสิบปีกับทางแก้ที่ผิด

ข้อนี้เชื่อมกับบทเรียนจากเอสโตเนียโดยตรง — เอสโตเนียขึ้นเป็นอันดับหนึ่งของยุโรปด้วยงบต่อหัวที่น้อยกว่าประเทศยุโรปตะวันตกหลายประเทศมาก สิ่งที่เอสโตเนียมีไม่ใช่เงิน แต่คือ **การตัดสินใจเรื่องลำดับความสำคัญที่ถูกต้องและทำต่อเนื่องสามสิบปี**

๓. การศึกษาเงา: ไทยมีปัญหาเดียวกับเกาหลีใต้และญี่ปุ่น

ไทยมีอุตสาหกรรมโรงเรียนกวดวิชาที่เติบโตคู่ขนานกับระบบโรงเรียนรัฐ เช่นเดียวกับจูกุของญี่ปุ่นและฮักวอนของเกาหลีใต้

ตัวเลขขนาดตลาดจากแหล่งต่างๆ อยู่ในช่วงราว **๘,๐๐๐–๑๐,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี** (ตัวเลขเหล่านี้มาจากช่วงกลางทศวรรษ ๒๐๑๐ จึงควรถือว่าเป็นภาพในอดีต) โดยแหล่งหนึ่งระบุว่ามีนักเรียนในระบบกวดวิชาราว ๕๓๕,๐๐๐ คน

งานวิชาการชิ้นหนึ่งชี้ต้นตอไว้ชัดเจนว่า **การสอบเข้ามหาวิทยาลัยระดับชาติที่เริ่มใช้ในปี ค.ศ. ๑๙๖๑ ทำให้การศึกษาเงากลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในประเทศไทย**

ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ อุตสาหกรรมนี้กำลังหดตัวจากปัจจัยที่ไม่ใช่นโยบายการศึกษา มีรายงานว่าจำนวนผู้เข้าสอบเข้ามหาวิทยาลัยลดจากราวหนึ่งแสนคนเหลือราวห้าหมื่นคน และอุตสาหกรรมได้รับแรงกดดันจาก **อัตราการเกิดที่ลดลงและผลกระทบจากโรคระบาด**

นี่คือเสียงสะท้อนของสิ่งที่เราเห็นในตอนเกาหลีใต้ — **วงจรที่ค่าใช้จ่ายการศึกษาสูงจนคนไม่กล้ามีลูก แล้วจำนวนเด็กที่ลดลงย้อนกลับมากระทบระบบการศึกษาเอง**

ภาค ๔ · สิ่งที่ไทยทำแล้วและควรทำต่อ

ส่วนนี้สำคัญเพื่อความเป็นธรรม เพราะไทยไม่ได้นิ่งเฉย

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยมีภารกิจสามด้าน คือ **ช่วยเหลือทางการเงินแก่เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนที่สุด ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาผ่านการร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ และทำวิจัยอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของครู**

ตัวอย่างโครงการที่ตรงกับบทเรียนจากฟินแลนด์มากที่สุดคือ **โครงการ "ครูรัก(ษ์)ถิ่น"** ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนยากจนในพื้นที่ห่างไกลที่อยากเป็นครู ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่ผลิตครูที่กำหนดไว้ แล้วกลับไปเป็นครูในพื้นที่บ้านเกิด

โครงการนี้น่าสนใจเพราะแก้สองปัญหาพร้อมกัน — **ปัญหาครูขาดแคลนในพื้นที่ห่างไกล** และ **ปัญหาครูย้าย**

ออกจากพื้นที่ ซึ่งเป็นโจทย์ที่ประเทศอื่นในชุดนี้ไม่ต้องเจอในระดับเดียวกัน

ข้อมูลและความโปร่งใส

สิ่งที่ไทยมีมากกว่าหลายประเทศกำลังพัฒนาคือ **การวิเคราะห์ปัญหาของตัวเองอย่างตรงไปตรงมาจากหลายองค์กร** ทั้ง กสศ. TDRI ธนาคารโลก OECD และ UNICEF ซึ่งรายงานเหล่านี้เปิดเผยต่อสาธารณะ

นี่เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการปฏิรูปที่ได้ผล เพราะทุกประเทศที่ปฏิรูปสำเร็จในชุดนี้ล้วนเริ่มจากการยอมรับตัวเลขที่ไม่น่าพอใจของตัวเองก่อน — เยอรมนีกับ PISA shock ปี ๒๐๐๐ ญี่ปุ่นกับการถอยนโยบายยุโตริ และสิงคโปร์กับการยอมรับว่าระบบคัดสายของตัวเองสร้างการตีตรา

ภาค ๕ · บทเรียนไหนใช้ได้จริง บทเรียนไหนใช้ไม่ได้

ส่วนนี้คือหัวใจของตอนปิดชุด

บทเรียน	จากประเทศ	ใช้กับไทยได้ไหม
ยกระดับวุฒิครูเป็นปริญญาโททั้งประเทศ	ฟินแลนด์	**ยากมาก** — ไทยมีครูหลายแสนคน ต้นทุนและเวลาสูงเกินกว่าจะทำทั้งระบบ
ยกเลิกการสอบระดับชาติทั้งหมด	ฟินแลนด์	**ไม่ควร** — ฟินแลนด์ทำได้เพราะไว้ใจครูได้แล้ว ไทยยังต้องการข้อมูลเพื่อรู้ว่าปัญหาอยู่ตรงไหน
ให้นักเรียนทำความสะอาดโรงเรียนและดูแลอาหารกลางวันเอง	ญี่ปุ่น	**ได้ ต้นทุนต่ำที่สุด** — ไทยมีวัฒนธรรมเวรทำความสะอาดอยู่แล้ว เพิ่มความหมายเชิงการศึกษาเข้าไปได้
ควบคุมโรงเรียนกวดวิชาด้วยกฎหมาย	เกาหลีใต้	**ไม่ได้ผล** — เกาหลีใต้พิสูจน์แล้วว่าล้มเหลว ตราบใดที่ปลายทางยังเป็นการสอบเข้า
ระบบทวิภาคีที่ภาคธุรกิจเป็นเจ้าของมาตรฐานร่วม	เยอรมนี	**ได้และควรทำที่สุด** — ไทยมีโครงสร้างอยู่แล้ว ขาดเพียงเงื่อนไขสำคัญ
คุณวุฒิช่างใหญ่ที่เปิดทางเป็นเจ้าของกิจการ	เยอรมนี	**ได้** — เป็นการออกแบบคุณวุฒิ ไม่ต้องใช้งบมหาศาล
ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสื่อการสอนทุกวิชา	สิงคโปร์	**ไม่ได้** — ต้นทุนทางวัฒนธรรมสูงมาก และบริบทประวัติศาสตร์ต่างกันสิ้นเชิง
วางแผนการศึกษาเป็นเฟสตาม	สิงคโปร์	**ได้ ถ้ามีความต่อเนื่องทางนโยบาย**

ทิศทางเศรษฐกิจ		
ลงทุนโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลพร้อมฝึกครูและทำสื่อภาษาตัวเอง	เอสโตเนีย	**ได้ แต่ต้องทำครบสามเสา** — ไทยเคยแจกอุปกรณ์โดยไม่ครบเสาอื่น
ตั้งเป้าที่การลดสัดส่วนเด็กต่ำกว่าเกณฑ์ แทนการไต่อันดับ	เอสโตเนีย	**ได้ทันที ไม่ต้องใช้งบเลย** — เป็นการเปลี่ยนตัวชี้วัด

สามข้อที่ควรทำก่อน

หนึ่ง — ตั้งเป้าที่การอ่านของเด็กชั้นประถมก่อนทุกเรื่อง ตัวเลขที่น่าตกใจที่สุดในเรียงความตอนนี้คือสัดส่วนเด็กที่อ่านต่ำกว่าเกณฑ์เพิ่มขึ้น ๓๒ จุดร้อยละในสิบปี ถ้าแก้เรื่องเดียวได้ ควรเป็นเรื่องนี้ เพราะ **การอ่านคือประตูของทุกวิชา** และเป็นเรื่องที่วัดผลได้ชัด แก้ได้ในระดับโรงเรียน และไม่ต้องรอการปฏิรูปโครงสร้างใหญ่

สอง — เปลี่ยนตัวชี้วัดความสำเร็จจากคะแนนเฉลี่ยเป็นสัดส่วนเด็กที่ตามไม่ทัน นี่คือการเปลี่ยนที่ไม่ใช้งบเลย แต่เปลี่ยนพฤติกรรมทั้งระบบ เพราะเมื่อโรงเรียนถูกวัดด้วยค่าเฉลี่ย แรงจูงใจคือดันเด็กเก่งให้เก่งขึ้น แต่เมื่อวัดด้วยสัดส่วนเด็กตามไม่ทัน แรงจูงใจจะย้ายไปที่เด็กกลุ่มล่างทันที — **นี่คือกลไกเบื้องหลังความสำเร็จของทั้งฟินแลนด์และเอสโตเนีย**

สาม — แก้สูตรจัดสรรงบและอัตราครูของโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นปัญหาเฉพาะของไทยที่ไม่มีใครจะมาแก้ให้ และเป็นจุดที่ความเหลื่อมล้ำถูกผลิตซ้ำอย่างเป็นระบบที่สุด โรงเรียนครึ่งหนึ่งของประเทศมีนักเรียนน้อยกว่า ๑๒๐ คน และร้อยละ ๙๔ ของโรงเรียนประถมขนาดเล็กมีครูไม่ครบชั้น **ตราบใดที่สูตรยังอิงรายหัว โรงเรียนเหล่านี้จะไม่มีวันมีคุณภาพได้เลย**

ภาค ๖ · บทสรุปของทั้งชุด

เมื่ออ่านครบแปดประเทศ มีข้อสังเกตสี่ข้อที่ปรากฏซ้ำในเกือบทุกประเทศ

หนึ่ง — ความเหลื่อมล้ำหาทางออกเสมอ อังกฤษผ่านโรงเรียนเอกชนและราคาบ้าน ญี่ปุ่นผ่านจูกุ เกาหลีใต้ผ่านฮักวอน ไทยผ่านโรงเรียนกวดวิชาและการสอบเข้าโรงเรียนดัง เยอรมนีผ่านการคัดแยกตั้งแต่อายุ ๑๐ ประเทศที่ปิดช่องนี้ได้มีเพียงฟินแลนด์และเอสโตเนีย และทั้งสองทำได้ไม่ใช่ด้วยการห้าม แต่ด้วยการ **ทำให้ไม่มี "โรงเรียนที่ดีกว่า" ให้ซื้อตั้งแต่ต้น**

สอง — ปลายทางกำหนดทั้งระบบ เกาหลีใต้ยกเลิกการสอบเข้าทุกจุดในระบบแล้ว แต่ความเครียดไม่ลดเลย เพราะซูนึงยังอยู่ ตราบใดที่การสอบครั้งเดียวยังกำหนดชีวิต การแข่งขันจะหาทางออกเสมอไม่ว่าจะปิดทางไหน

สาม — วัดสิ่งที่สำคัญ ไม่ใช่สิ่งที่วัดง่าย ญี่ปุ่นมีคะแนน PISA ดีที่สุดในประวัติศาสตร์พร้อมกับจำนวนเด็กปฏิเสธไปโรงเรียนสูงสุดเป็นประวัติการณ์ เกาหลีใต้อยู่อันดับต้นพร้อมกับอัตราการเกิดที่ต่ำที่สุดในโลก **ประเทศที่วัดแต่คะแนนจะประกาศชัยชนะในขณะที่กำลังแพ้**

สี่ — ไม่มีระบบไหนอยู่นิ่งได้ ฟินแลนด์ตกจากยอด เยอรมนีทำคะแนนต่ำสุดในรอบ ๒๕ ปี เอสโตเนียเริ่มมี

ปัญหาการอ่าน ความสำเร็จทางการศึกษาไม่ใช่สิ่งที่ได้มาแล้วได้ตลอด แต่ต้องรักษาทุกรุ่น

คำถามปิดชุด: ตลอดแปดตอน คำถามที่กลับมาซ้ำที่สุดไม่ใช่ "ระบบไหนดีที่สุด" เพราะไม่มีระบบไหนดีที่สุด แต่คือ *"ประเทศนี้ตัดสินใจว่าโรงเรียนมีไว้ทำอะไร"*

อังกฤษตอบว่า **คัดคนขึ้นสู่ชนชั้นนำ** · ฟินแลนด์ตอบว่า **ให้ทุกคนได้โอกาสเท่ากัน** · ญี่ปุ่นตอบว่า **สอนวิธีอยู่ร่วมกันในสังคม** · เกาหลีใต้ตอบว่า **เป็นบันไดเลื่อนสถานะ** · เยอรมนีตอบว่า **เตรียมคนให้ตรงกับงาน** · สิงคโปร์ตอบว่า **สร้างคนที่เศรษฐกิจของวันพรุ่งนี้ต้องการ** · เอสโตเนียตอบว่า **ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง**

คำตอบเหล่านี้ไม่ใช่คำขวัญ แต่สะท้อนอยู่ในโครงสร้างจริงของแต่ละระบบอย่างเห็นได้ชัด **คำถามสำหรับผู้อ่านชาวไทยจึงไม่ใช่ว่าจะลอกใคร แต่คือ — เราตอบคำถามนี้ว่าอย่างไร และโครงสร้างที่เรามีอยู่สะท้อนคำตอบนั้นจริงหรือไม่**

ชุดเรียงความนี้ไม่ได้มีคำตอบสำเร็จรูป และตั้งใจไม่มีด้วย สิ่งที่หวังว่าจะเหลือไว้หลังอ่านครบแปดตอน คือชุดคำถามที่ดีกว่าเดิมสำหรับการถกเถียงเรื่องการศึกษาไทย

◆ จบชุดเรียงความ ◆

แหล่งอ้างอิง

1. OECD. *PISA 2022 Results (Volume I and II) — Country Note: Thailand.* https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes_ed6fbcc5-en/thailand_6138f4af-en.html
2. OECD. *PISA 2022 Results Factsheet — Thailand (PDF).* https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/11/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes_2fca04b9/thailand_b136aea5/6138f4af-en.pdf
3. OECD. *PISA 2022 Results (Volume III) — Factsheets: Thailand.* https://www.oecd.org/en/publications/pisa-results-2022-volume-iii-factsheets_041a90f1-en/thailand_ff214311-en.html
4. OECD. *Education GPS — Thailand: Student performance (PISA 2022).* https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=THA&treshold=10&topic=PI
5. OECD. *Thailand's Education System and Skills Imbalances (Economics Department Working Paper, PDF).* https://one.oecd.org/document/ECO/WKP(2020)49/en/pdf
6. OECD. *Strengthening the skills of youth in initial education in Thailand — OECD Skills Strategy Thailand.* https://www.oecd.org/en/publications/oecd-skills-strategy-thailand_153a1fe6-en/full-report/strengthening-the-skills-of-youth-in-initial-education-in-thailand_1ae1b398.html
7. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.). *บทวิเคราะห์ผล PISA 2022 ของไทย.* https://research.eef.or.th/the-pisa-2022-findings-assess/
8. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (EEF). *เว็บไซต์ภาษาอังกฤษ — ภารกิจและโครงการ.* https://en.eef.or.th/

9. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (EEF). *The Small-School Teacher Crisis: How Administrative Overload Serves as an Early Warning for Thailand's Education System.* https://en.eef.or.th/2026/07/13/the-small-school-teacher-crisis/
10. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.). *Collaboration in "Pathway to Educational Security TCAS66".* https://research.eef.or.th/collaboration-in-pathway-to-educational-security-tcas66/
11. TDRI. *Education woes aren't about funding (พงศ์ทัศ วนิชานันท์).* https://tdri.or.th/en/2024/03/education-woes-arent-about-funding/
12. TDRI. *Teach Thais to think.* https://tdri.or.th/en/2013/09/10045/
13. TDRI. *Education system ills setting up future failure.* https://tdri.or.th/en/2013/03/bp05/
14. ธนาคารโลก. *Thailand Public Revenue and Spending Assessment: Promoting an Inclusive and Sustainable Future (PDF).* https://documents1.worldbank.org/curated/en/099052523201515270/pdf/P17715706b8dee0540b1d10b6c2c1a8bd5c.pdf
15. UNICEF Thailand. *Fix Thailand's education before it's too late.* https://www.unicef.org/thailand/stories/fix-thailands-education-its-too-late
16. Thai PBS World. *Thailand's big issue of small schools.* https://www.thaipbsworld.com/around-thailand/thailands-big-issue-of-small-schools
17. Bangkok Post. *Pisa results panic scholars.* https://www.bangkokpost.com/thailand/general/2699879/pisa-results-panic-scholars
18. Khaosod English. *Thailand Sets Up A "PISA" Team To Address Educational Crisis.* https://www.khaosodenglish.com/news/2023/12/09/thailand-sets-up-a-pisa-team-to-address-educational-crisis/
19. Economy.ac. *Two Tracks, One Country: Fixing the Thailand education divide.* https://economy.ac/review/2026/02/202602288376
20. Broken Chalk. *Poverty and Inequality Within Thailand's Education System.* https://brokenchalk.org/poverty-and-inequality-within-thailands-education-system/
21. The Nation Thailand. *Economic growth fails to address inequality, report finds.* https://www.nationthailand.com/blogs/news/policy/40039034
22. The Nation Thailand. *Funds for education must be better allocated.* https://www.nationthailand.com/news/40039205
23. กรมประชาสัมพันธ์. *๒๕ พฤศจิกายน วันประถมศึกษาแห่งชาติ.* https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/234661
24. วารสารปารมิตา. *ประวัติศาสตร์และการพัฒนาการจัดการศึกษาของประเทศไทย (PDF).* https://ojs.awut.org/index.php/paramita/article/download/380/374/2794
25. แพทยสภา. *บทที่ ๑๐ การปฏิรูปการศึกษาไทย.* https://history.tmc.or.th/
26. iLaw. *การศึกษาไทยมาจากไหน?* https://ilaw.or.th/node/3272
27. Eduzones. *โรงเรียนแห่งแรกของไทย — จากวัด มิชชันนารี สู่ระบบโรงเรียนสมัยใหม่.* https://www.eduzones.com/2026/06/16/edu-18/

28. มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์. *ความเป็นมาและระบบการจัดการศึกษาไทย (PDF).*
https://www2.st.pnu.ac.th/download/outsideclass/65_ARTICLE1.pdf

29. Journal of Nusantara Studies. *Shadow education in Thailand (PDF).*
https://journal.unisza.edu.my/jonus/index.php/jonus/article/download/184/120/0

30. ResearchGate. *Analyzing the Thai state policy on private tutoring: the prevalence of the market discourse.*
https://www.researchgate.net/publication/269467659

31. SCB EIC. *In focus: Tutoring schools — growth opportunities and the impact of tax collection.*
https://www.scbeic.com/en/detail/product/1260

32. Bangkok Post. *Tutoring centres feel the pinch.*
https://www.bangkokpost.com/life/social-and-lifestyle/2012435/tutoring-centres-feel-the-pinch

33. Chiang Mai Citylife. *Thailand's Shadow Education.*
https://www.chiangmaicitylife.com/clg/living/education-schools/thailands-shadow-education/

34. ResearchGate. *Equity in Education Expenditure in Thailand.*
https://www.researchgate.net/publication/260412201

35. The Global Economy. *Thailand — Education spending, percent of GDP.*
https://www.theglobaleconomy.com/Thailand/Education_spending/

หมายเหตุ: ตัวเลขทางสถิติในเรียงความนี้มาจากแหล่งข้อมูลที่เผยแพร่ในช่วงปีต่างกันและใช้นิยามการนับที่ไม่ตรงกันทั้งหมด โดยเฉพาะสัดส่วนงบประมาณการศึกษาต่อ GDP และขนาดตลาดโรงเรียนกวดวิชา ซึ่งตัวเลขที่อ้างอิงมาจากช่วงกลางทศวรรษ ๒๐๑๐ ส่วนรายละเอียดทางประวัติศาสตร์บางจุด เช่น ปีที่ตั้งกรมศึกษาธิการและกระทรวงธรรมการ แหล่งข้อมูลระบุต่างกัน ผู้อ่านที่ต้องการตัวเลขเพื่ออ้างอิงทางวิชาการควรตรวจจากต้นทางที่ OECD, ธนาคารโลก, กสศ. และกระทรวงศึกษาธิการโดยตรง เรียงความนี้นำเสนอข้อมูลและข้อถกเถียงจากหลายฝ่าย และไม่ได้มีเจตนาสนับสนุนจุดยืนทางการเมืองของฝ่ายใด